

Studije izvodljivosti za dva velika projekta napajanja ugljem u Bosni i Srbiji – podrzani od strane kineskih banaka- umanjuju troskove emitovanja i ignorisu zagadjenja vazduha i vode. Dva ogromna projekta podrzana od strane Kine, na Evropskom pragu nastavljaju napred koriscenjem preterano optimisticnih projekcija profitabilnosti i ignorisanjem ozbiljnih zabrinutosti vezano za zagadjenje, navodi se u istrazi Uearthed organizacije.

Projekat u Tuzli, Bosna, vezan za elektranu na ugalj od 450MW, koji bi zbog zamene postojećih postrojenja koja stare, i planirane 350MW elektrane u srpskom gradu Kostolcu, bi mogli postati kamen spoticanja za napore dveju zemalja da se pridruze EU.

Elektrane isticu kinesku rastucu ulogu kao izvora za projekte uglja na Balkanu, bojkotovane od strane zapadnih zajmodavaca zbog zabrinutosti oko klimatskih promena i zagadjenja. Bosanska elektrana je u kineskim medijima opisana kao deo Pekinske inicijative “Pojas i Put”, trgovinske i infrastrukturne mreze koja povezuje Aziju sa Evropom i Afrikom koja ozivljava veze duz drevnog Puta Svile.

Prethodno neobjavljena dokumenta, dobijena i prevedena od strane Uearthed organizacije, i pregledana od strane strucnjaka, pokazuju da studije izvodljivosti koriscene za trazenje i dobijanje odobrenja za elektrane masovno potcenjuju troskove sa kojima ce se elektrane susresti onog trenutka kada se Bosna i Srbija pridruze evropskom trzistu ugljenika, uslovom za pridruzivanje bloku.

To bi moglo znaciti da ce lokalni poreski obveznici ostati na udici jer su parlamenti obeju zemalja obezbedile Kini drzavne garancije na otplatu zajma u vrednosti od stotinu miliona evra. Srbija pregovara o prikljucivanju u EU, mozda u 2025.god. nakon sto je aplicirala u 2009.god. Bosna se ponovo vraca u red nakon apliciranja 2016.god.

Frede Hvelplund, profesor energetskog planiranja na nemackom Aalborg Univerzitetu je izjavio da su izvestaji uzasno manjkavi.

Nazvao je bosansku studiju izvodljivosti “apsurdnom”, rekavsi da je podcenila troskove emitovanja ugljen-dioksida u EU uz pretpostavku cene koja je manja za trecinu od trenutnih 25E po toni po Semi trgovanju emisijama (ETS).

Hvelplund, koji je objavio akademski rad o najboljoj praksi za studije izvodljivosti, je izjavio da su greske u odredjivanju cene ugljenika “same po sebi dovoljne da kazu da je studija potpuno pogresna”. Srpski projekat je na slican nacin koristio nerealne projekcije.

Kineska ExIm Bank I drugi partneri koji podrzavaju bosanske i srpske projekte nisu odgovorili na zahteve za komentarom o pretpostavkama na kojima se temelje projekti.

Molly Scott Cato, clan Evropskog Parlamenta za Zelenu Partiju iz jugozapadne Engleske je izjavila da fabrike uglja podrzane od strane Kine nemaju smisla.

“Kralj ugalj je mrtav – on je propala ekonomska imovina i ekoloska katastrofa. Ukoliko

zelimo da sprecimo klimatski haos moramo ga ostaviti u zemlji", izjavila je. "Bilo koja zemlja koja pregovara o ulasku u EU mora ispuniti standarde Pariskog sporazuma o smanjenju ugljenika i bilo kakva energetska ulaganja bi trebalo da budu održiva po trenutnim STE cenama ugljenika.

Elektrane na uglj su obicno dizajnirane da traju 25-40 godina. Konvencionalne elektrane na uglj morace da se ukinu sirom sveta do 2050.god. kako bi se zagrevanje ogranicilo na 1.5 stepeni Celzijusa iznad preindustrijskog vremena, prema UN Medjuvladinom Panelu o Klimatskim Promenama (IPCC).

Strucnjaci kazu da Procena uticaja na zivotnu sredinu, napravljena za elektrane, takodje nije uspela detaljno da zabelezi lokalno ili prekogranicno zagadjenje.

Studija sprovedena od strane Health and Environmental Alliance (HEAL) je utvrdila da je samo u 2016.god. 16 elektrana uglja u zemljama Zapadnog Balkana ispustilo jednako sumor-dioksida koliko I celokupna flota od 250 postrojenja EU. Alijansa je procenila da je zagadjenje vazduha od 16 elektrana uzrokovalo 3900 prevremenih smrti godisnje, od kojih su se mnoge desile u susednim EU zemljama.

Kristina Stojak, 36, na svom kuhinjskom stolu u Divkovicima, u blizini Tuzle, u Bosni, ima kolekciju inhalatora za astmu za svoja dva sina. Problemi sa plucima su cest slucaj u Tuzli, uglavnom zbog postojece gradske elektrane na 715MW lignita koji ispumpava 51 000t toksicnog sumpor-dioksida godisnje.

Odvojeno od toga, pepeo i sljaka uglja - proizvodi sagorevanja - se ispumpavaju na deponije, od kojih je jedna udaljena na kilometer od kuce gospodje Stojak. Vetar rasipa pepeo sa deponije, zvane Jezero II.

Stojakova svakodnevno brise sloj finih sivih pahuljica sa svog balkona, "Iskreno bih volela da se preselim na neko drugo mesto - ali moj muz ostaje ovde kako bi se izborio sa problemom. Mislim da cemo svi patiti"-izjavila je.

Bosanska vlada nije izdala studiju o kontaminiranosti vazduha, tla i vode od strane Jezera II I slicnih deponija, ali je studija iz 2015.god. sprovedena od strane istrazivaca iz Praskog Hemijsko-tehnoloskog Univerziteta pronasla nikel, hrom, kadmijum, arsen i zivu u uzorcima tla uzetim u blizini. Visi nivoi kalcijuma - kancerogen - su pronadjeni u luku koji je gajen u blizini.

Kao deo planova za novo postrojenje od 450MW u tuzlanskoj termoelektrani, drzavno-komunalnom preduzecu Elektroprivreda Bosne i Hercegovine sada trazi dozvolu da kreira novu deponiju pepela u blizini, na lokaciji zvanj Sicksi brod.

Predlozena deponija je na mestu bivseg rudnika uglja koji je saniran od strane lokalnih aktivista u zadnjih 20 godina. Danas je okruzen vocnjacima a stanovnici plivaju u jezeru.

Predloženim izmenama prostornog plana Kantona Tuzla kako bi se prihvatili predlozi EPBiH opisuju transformaciju jezera u deponiju pepela kao "rekultivaciju" lokacije.

"Zvuci smesno ali je ozbiljno. Neko bi mogao izgubiti diplomu zbog toga"-izjavio je Denis Zisko, iz tuzlanskog centra za ekologiju i energiju, koji je podelio bosansku projektnu dokumentaciju sa Uearthed. Njegova nevladina organizacija je postavila izazov izmenama da blokiraju EPBiH za dobijanje ekoloske dozvole za smetiliste.

Tuzlanska elektrana, zvana Blok 7, se reklamira od strane politicara kao dugorocno resenje Bosanskog snabdevanja energijom. Troškovi izgradnje ce uglavnom biti pokriveni sa 613 miliona evra, zajam od Kineske ExIm Banke, potpisane 2017. Veci deo izgradnje ce biti izvršen od strane China's Gezhouba Group, sa manjim procentom ucesca lokalnih firmi. Projekat je od pocetka kritikovan kako nije održiv. Prvobitno je privukao interes Japanske Internacionalne Agencije za saradnju i Hitachu Mitsubishi u 2014.god. koji su sprovedi studiju izvodljivosti pre nego sto su se povukli, navodeci politicku nestabilnost i neprofitabilnost.

Maja 2018.god, bosanski Institut za Gradjevinarstvo je izdao studiju izvodljivosti za Blok 7 u kojoj je zakljuceno da ce EPBiH biti u mogucnosti da otplati kineski zajam kao i da ostvari "znacajan profit".

Ali ta studija, koja je bila znacajna za osiguranje politicke podrške, predvidja da postrojenje nece morati uopste da plati emitovanje ugljenika na STE do 2034.godine. Nakon toga predvidja troskove nakon 2034. koristeći prosek STE cene po toni CO2 od 2006.-2018.god.- samo 7.10€- kao predvidjena osnovna vrednost, uz godisnju stopu rasta od 2%.

Ali cena CO2 je naglo porasla od 2018.god. i sada iznosi oko 25€. Evropska komisija zeli da prosiri cene ugljenika kako bi dostigli nultu neto emisiju do 2050.godine, strategiju namenjenu prebacivanju Evropske energije sa fosilnih goriva na obnovljive izvore.

"Ne verujem da cete naci ikoga u EU ko veruje da ce cene ugljenika do 2034.god. pasti na 7.10€. Predlog je ili preduverenje ili glupost", rekao je Hvelplund na Aalborg Univerzitetu.

Bosna I Srbija su clanovi Evropske Energetske Zajednice - internacionalnog tela koje prosiruje EU energetsko trziste i vlada sirom jugoistocne Evrope. Obe ce morati da se prijave STE do ulaska u EU.

U Srbiji 350MW postrojenje nazvano B3, u Kostolcu, je takodje u naprednim fazama planiranja, sa kineskim finansijama dogovorenim u 2014.god. Studija izvodljivosti iz 2015.god. takodje otpisuje potencijalne cene emitovanja ugljenika - delimicno zasnovane na ideji da ce ih drzava platiti.

"Troškovi dozvola za emitovanje CO2 nisu ukljuceni u troskove.. jer se pretpostavlja da ce drzava preuzeti godisnju obavezu placanja" navodi se u studiji.

Medjutim, povezana analiza osetljivosti ukljucuje troskove po toni CO2 od 6.55\$ I 13.10\$ (€5.89 do €11.78) I kazu da ce projekat ukoliko cena bude visa izgubiti novac.

U medjuvremenu, uticaj na zivotnu sredinu od strane sirenja postojeceg Drmno rudnika uglja do snabdevanja novg B3 postrojenja, od 9 miliona tona proizvodnje uglja na godisnjem nivou do 12, takodje nije uzeto u obzir u dokumentaciji.

Zvezdan Kalmar iz srpske nevladine organizacije za zastitu zivotne sredine Cekor, koja je na sudu osporila procenu uticaja elektrane na zivotnu sredinu, zajedno sa NGO CEE Bankwatch Network, izjavio je: "Ja studiju vidim kao laznu I pogresnu, bez da pokazuje opasnost ovog projekta po javni budzet."

Cekor je podelio srpsku projektnu dokumentaciju sa Unearthed-om.

Kineske ponude zajmova za projekte vezane za ugalj su pocele da budu oci politicarima u Bosni I Srbiji onog trenutka kada su Svetska Banka, Evropska Banka za rekonstrukciju i razvoj i Evropska investiciona Banka zaustavile finansiranje projekata uglja, pozivajuci se na zabrinutost po zivotnu sredinu.

"Kina moze obezbediti dugorocno kreditiranje sa niskim kamatama uz postavljanje jako malo propratnih pitanja" izjavio je Jens Bastian, bivsi glavni ekonomista Evropske Agencije za Rekonstrukciju i autor EBRD izvestaja Balkanski Put Svile.

"Ali cim pocete da citate fini tisak imate potrebu da postavljate pitanja.

Ovaj clanak je zajednicki objavljen sa Unearthed, Greenpeace UK nagradivanim novinarskim projektom.